

فصلنامه

شیوه‌های مختلف نقد هنر

تألیف: دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی

شیوه‌های مختلف نقد هنر

تألیف: دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی

لیتوگرافی: کاوه نور

چاپ و صحافی: چاپ سوره

چاپ اول: ۱۳۸۳

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

شابک: ۰ - ۹۷۰ - ۳۷۱ - ۹۶۳

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

آیت‌اللهی، حبیب‌الله، ۱۳۱۴ -

شیوه‌های مختلف نقد هنر / تألیف: حبیب‌الله آیت‌اللهی. - تهران: سوره مهر (حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی)، ۱۳۸۴.
۲۳۹ ص.

ISBN: 964 - 471 - 970 - 0

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۳۱ - ۲۳۲.

۱. نقد هنری -- روش‌شناسی. ۲. زیبایی‌شناسی. الف: شرکت انتشارات سوره

مهر. ب: عنوان.

۷۰۱ / ۱۸

NX۶۴۳ / ۱۹ ش ۹

۸۳ - ۳۵۴۴۶ م

کتابخانه ملی ایران

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، کوچه جمشید جم، شماره ۷۲.

سندوق پستی: ۱۱۳۳ - ۱۵۸۱۵

تلفن: ۶۳۶۵۸۴۸ • نمابر: ۶۳۶۹۹۳۷

تلفن مرکز پخش: ۵ - ۶۳۶۰۹۹۳

فهرست

۱۱	پیشگفتار ناشر
	● بخش نخست
۱۳	کلیات نقد هنری
۱۵	پیشگفتار
	فصل نخست
۱۷	دیباجه: در معنای نقد و نقادی و منتقد
	فصل دوم
۲۱	اهمیت نقد هنری و منتقد و تأثیرهای سودمند آنها
	فصل سوم
۲۹	پیشینه و تاریخچه‌ی نقد هنر
	فصل چهارم
۳۵	روند تکامل هنر از سده‌های میانه تاکنون
	فصل پنجم
۴۷	نظام‌های مختلف بررسی و تحلیل نقد هنری
۴۸	شرح طرح مارپیچی نخست:
۴۹	شرح طرح نمودار دورانی:
	فصل ششم
۵۵	انواع نقد

- ۱- نقد فنی و علمی ۵۶
- ۲- نقد معنایی و محتوایی ۵۸
- ۳- نقد جامعه‌شناسانه ۶۰
- ۴- نقد روان‌شناسانه ۶۳
- ۵- نقد فلسفی ۶۵
- ۶- نقد تحلیلی ۶۶
- ۷- نقد تطبیقی ۷۰
- ۸- نقد افسانه‌گرا یا اسطوره‌شناسانه ۷۰
- ۹- نقد تذکره‌نویسانه یا شرح حال ۷۱

فصل هفتم

- ۱- شیوه‌های مختلف نقد هنری ۷۳
- ۲- نقد فنی و ساختاری ۷۶
- ۳- نقد معنایی و محتوایی ۷۶
- ۴- نقد زیباشناسانه ۷۷
- ۵- نقد، به معنی گزارش احوال شخصی ۷۸
- نقد گزارشی نمایشگاه یا یک واقعه‌ی هنری ۷۸
- ۶- نقد معرف هنرمند ۷۸
- ۷- نقد ستایشگر و نقد نکوهشگر ۷۹
- ۸- نقد راهنما ۸۳
- ۹- نقد تطبیقی یا قیاسی ۸۵
- سخنی پیرامون نقاشی معاصر ایران ۸۵
- ۱۰- نقد تاریخی ۹۲
- ۱۱- مصاحبه یا نقد حضوری ۹۴
- ۱۲- نقد داستانی یا داستان‌سرا ۹۷
- ۱۳- نقد آرمانی یا نقد ترکیبی ۹۸
- ۱۴- نقد شیوه‌تکونین ۱۰۰
- ۱۵- نقد نقد یا انتقاد از نقد ۱۰۰

- ۱۶- نقد غیر مستقیم یا مکاتبه‌یی..... ۱۰۲
- نامه‌ی سرگشاده‌ی کریستیان دو ترمون درباره‌ی ملی‌گرایی هنر فرانسه ۱۰۵
- ۱۷- نقد زمان‌نگارانه ۱۰۷
- کتایشناسی ۱۰۸
- نمایشگاه‌های گروهی ۱۰۸
- نمایشگاه‌های فردی ۱۰۹
- ممالک متحده (آمریکا) ۱۰۹
- ۱۸- نقد گروهی یا نقد مشاوره‌یی ۱۱۰
- ۱۹- نقد حاشیه‌نویسی ۱۱۰
- ۲۰- نقد تردیدی یا تشکیکی ۱۱۱

● بخش دوم

- الزامات علمی یک نقد خوب ۱۱۳

فصل هشتم

- نخست: چرا هنر؟ ۱۱۵
- ۱- هنر در زبان پارسی ۱۱۵
- الف - وسیله‌ی دست یازیدن به نتیجه‌هایی ۱۱۹
- ب - در تضاد با طبیعت و طبیعی ۱۱۹
- ج - نگره (نظریه) و کاربردهای سودمند برای بشر ۱۲۰
- ۲ - به مفهوم معاصر آن و به معانی زیر (از سال ۱۷۵۲ به بعد) ۱۲۱
- اول - با فعالیت سازنده‌ی بشر در مغایرت با اثر طبیعت ۱۲۲
- دوم - فن تخصصی شده ۱۲۳
- سوم - آگاهی و شناخت، نظام هوشمندانه ۱۲۴
- چهارم - هنرهای زیبا ۱۲۵
- الف - هنرهای کیفی حساس ۱۲۶
- ب - ابعاد فضایی - زمانی ۱۲۷
- ج - زینه‌ی بازنمایی ۱۲۷

۱۲۸	پنجم - هنرهای تجسمی
۱۲۹	ششم - استادی و مهارت در به کار بردن وسیله
۱۳۰	هفتم - مجموعه‌ی ضوابط و قوانینی که
۱۳۰	هشتم - دانسته - کاری بی کم و کاست نسبت به ضوابط و دستورالعمل‌ها
۱۳۱	نهم - اصطلاح «دانش هنر»

فصل نهم

۱۳۳	دوم: زیبا، زیبایی، هنرهای زیبا
۱۳۷	زیبا
۱۳۷	یکم - مفهوم واژه
۱۴۰	دوم - مسائل
۱۴۳	زیبایی
۱۴۶	هنرهای زیبا

فصل دهم

۱۴۹	سوم: آفرینش با خلق
۱۵۲	خلافت - آفرینشگری

فصل یازدهم

۱۵۵	چهارم: جوهر یا گوهر (Essence)
۱۵۶	جوهر یا گوهر
۱۵۶	۱- معنی کلی
۱۵۶	۲- جوهر هنر
۱۵۶	۳- جوهر هنرها
۱۵۷	۴- جوهرها در درون هنر

فصل دوازدهم

۱۵۹	ترکیب، ترکیب‌بندی یا Composition
۱۵۹	نخست: جامع‌ترین و کلی‌ترین معنی
۱۵۹	۱- یک معنای فنی و تخصیص یافته
۱۶۰	۲- ترکیب یا ترکیب‌بندی در هنرهای تجسمی

الف - در نقاشی	۱۶۰
ب - در معماری	۱۶۱
ج - هنر باغ آرایی	۱۶۲
۳- ترکیب در هنرهای کهنتر و هنرهای زندگی	۱۶۲
۴- ترکیب در موسیقی	۱۶۳
مجموعه‌ی فعالیت‌های آفرینشگر	۱۶۳
۱- در موسیقی	۱۶۳
۲- هنرهای عطرسازی	۱۶۴

فصل سیزدهم

نقد از منظر زیباشناسی و زیبایی‌شناسی	۱۶۷
نخست: نقد	۱۶۷
۱- معنای کلی نقد	۱۶۷
۲- نقد زیبایی‌شناسانه	۱۶۷
دوم: منتقد	۱۷۱
سوم - زیبایی‌شناسی	۱۷۳
الف - تعریف و تبیین زیبایی‌شناسی	۱۷۳
۱- اصل زیبایی‌شناسی:	۱۷۳
۲- تحول و گسترش	۱۷۴
۳- نتیجه	۱۷۸
ب - گونه‌گونگی‌های اصلی و روش‌های زیبایی‌شناسی	۱۷۹
نخست: زیبایی‌شناسی فلسفی	۱۷۹
دوم - زیبایی‌شناسی روان‌شناسانه	۱۷۹
سوم - زیبایی‌شناسی جامعه‌شناسانه	۱۸۰
چهارم - زیبایی‌شناسی مقایسه‌یی یا تطبیقی	۱۸۱
پنجم - زیبایی‌شناسی ظواهر اشکال	۱۸۱
ج - معانی جنبی و واژه‌ی زیبایی‌شناسی	۱۸۲
۱- زیبایی‌شناسی الزامی یا ملزم‌شده	۱۸۲

۱۸۲..... ۲- زیبایی‌شناسی و مواظبت‌های زیبایی

۱۸۳..... ۳- زیبایی‌شناسی = زیبا

● بخش سوم

۱۸۵..... برخی از واژه‌ها و اصطلاحات هنری

فصل چهاردهم

۱۸۷..... رایج‌ترین واژگان بیگانه در مکالمات روزمره هنری

۱۸۸..... Abstrait, abstraction ابستره، ابستراکسیون

۱۹۰..... تجرید در هنر

۱۹۰..... ۱- کنش مجرد کردن (absraire) هوشمندانه

۱۹۰..... ۲- ماهیت‌های تجریدی

۱۹۱..... هنر تجریدی

۱۹۴..... تجرید در هنرهای دیگر

۱۹۵..... هنرمند تجریدی

۱۹۶..... آکادمی ACADEMIE (فرهنگستان، فرهنگسرا)

۱۹۷..... آکادمیک (مدرسه‌ی)

۱۹۸..... آکادمیسم Academissme (مدرسه‌گرایی)

۲۰۰..... اوان - گارد (پیشگام)

۲۰۱..... کروکی Croquis (طرح سریع)

۲۰۳..... کمپوزیسیون Composition

۲۰۳..... اسکیس Esquisse

۲۰۳..... فیگور Figure (تصویر، پیکر)

۲۰۳..... ۱- در هنرهای تجسمی، بازتابی یک موجود انسانی و

۲۰۴..... ۲- در هنرهای جنبشی

۲۰۴..... فیگوراتیف Figuratif

۲۰۴..... فرم forme یا شکل

۲۰۵..... ۱- شکل بیرونی فضایی

۲۰۶	۲- شکل (فرم)، نمود عمومی، بیرونی اجسام
۲۰۸	هارمونی یا هماهنگی: یک مفهوم کلی
۲۰۹	دو مفهوم موسیقایی
۲۰۹	۱- معنی کهن
۲۰۹	۲- معنی امروزی و نو
۲۰۹	تصویرسازی Illustration
۲۱۰	نخست - نقش تصویرگری
۲۱۰	۱- در برداشتی کلی
۲۱۱	۲- نقش آموزش و پرورش
۲۱۱	۳- نقش تصویرگری در تاریخ کتاب
۲۱۲	۴- نقش تصویرگری در انتشار فرهنگ و هنر
۲۱۲	دوم - رابطه‌ی نگاره یا متن
۲۱۳	موتیف Motif (آرایه، آذینه، گل، انگیزه)
۲۱۴	رئال Real = واقعی!
۲۱۴	رئالیزاسیون = واقعی کردن = به اجرا درآوردن = «اجرا»
۲۱۵	رئالیسم Realisme (واقعی گرایی)
۲۱۷	استیل Style (شیوه، روش)
۲۱۷	۱- استیل یا شیوه به منزله‌ی
۲۱۸	۲- شیوه، به مثابه‌ی نظام سازمانی شکل‌ها
۲۱۸	۳- شیوه به مثابه‌ی کمال قطعی (در اثر هنری و ادبی)
۲۱۹	استیلیزاسیون Stylisation، شیوه‌دهی
۲۲۰	«والور» Valeur = ارزش

فصل پانزدهم

۲۲۳	سرانجام
۲۲۷	یادداشت‌ها
۲۳۱	فهرست منابع و مآخذ
۲۳۳	فهرست نام‌ها و جای‌ها

یادداشت ناشر

می‌گویند بشر از زمان خلقت و آغاز به تفکر و تأمل در باب هستی و موجودات راه متفاوتی پیموده است. هربار به نحوی به خطا یا صواب رسیده است و به نحوی تفکر و نتایج آن را ملازم با نقد و تشخیص سره از ناسره دانسته است. اما فراتر از نتد جزئی و کلی در تاریخ بشر، همواره سرمشق‌ها و مطلق‌ها و ارزش‌هایی بر دوره‌ای از زندگی بشر سایه افکنده است که نقدهای آن دوره تحت‌الشعاع این سرمشق‌ها و ارزش‌ها بوده است.

از این منظر، شرق و تمدن‌های مختلف آن که سرمشق‌های خویش را از کتاب‌های مقدس یا اسطوره‌های کهن می‌گرفتند، همه نقدها را در برابر این مبادی و اصول مأخوذ قرار می‌دادند و به نتایج مطلوب خود می‌رسیدند، و در یونان مبادی نقد به طبیعت‌انگاری و جهان‌مداری انسان‌ها بازمی‌گشت و در عصر مسیحی و اسلامی مبدأ بنیادی نقد کتاب‌های مقدس و آسمانی تورات، انجیل و قرآن بود.

اما در عصر حاضر یعنی دوره‌ای که حدود پانصد سال از آن می‌گذرد، آنچه بر نقد حکومت می‌کند بشرمداری و سیطره عقل و وهم و تلقی این جهانی بشری از هستی است، او همه چیز را غیر از خویشتن خویش نیست می‌انگارد و یا سایه‌ای از

فکر و وهم خویش تصور می‌کند، و از این باب به شکاکیت و انکار می‌گراید. از این منظر است که نویسندگان عصر مدرن و معاصر غرب تصوّر می‌کنند معیارهای نقد برای انسان به مثابه موجود هوشمند، همان معیارهای پذیرفتنی مآنوس و مألوف و تصمیمات و خواست‌ها و اقدامات بشری و انسانی است. اما تنکّر شرقی و الهی به انسان حکم می‌کند که برخلاف نگاه کانتی که اصل روشنگری یعنی نیهیلیسم و خود بنیادی و استقلال محض بشری و سوپرکتیویته ذهنی و عینی او را مبنای کلی قرار می‌دهد، باید به راهنما و پیر و مراد رجوع کند. مطلقاً این پیر و مراد و راهنما همان انبیاء و اولیاء خداوندند که راه رستگاری از جانب خداوند به ایشان ابلاغ می‌شود.

کتاب شیوه‌های نقد هنری اثری ترکیبی از دیدگاه‌های مدرن، اما با اصولی خداپاورانه که به آن جهت می‌دهد، و سیاست پژوهشی حوزه هنری که معطوف به انتشار آثار نقد و مطالعات دینی هنراست، در این اثر برخی رگه‌های تعالی جویی را مشاهده می‌کند و از این باب مطلوب تلقی می‌نماید. امید است با انتشار این اثر در مجموعه آثار نقد هنری، بتوان ذیل فرهنگ اسلامی و شیعی جامعه ایرانی، خودآگاهی و از آنجا درک عمیق‌تری از جهان و برداشت‌های مدرن، ارائه و عرضه نمود.